

OTA VA QIZ MUNOSABATLARI (ULUG‘BEK HAMDAMNING “OTA” ROMANIDA PO‘LAT OTA VA SEVINCH)

Ro‘ziyeva Dilyayra Nurmurodovna-

Buxoro davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi,

Ichki ishlar vazirligi Buxoro akademik litseyi

“Tillarni o‘rganish” kafedrası ingliz tili fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ulug‘bek Hamdamning “Ota” romanida qahramonlarining ichki va tashqi xarakter xususiyatlari tahlil etilgan. Shuning bilan birga ota va qiz munosabatlariga alohida to‘xtalib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: Ota orzusi, Po‘lat ota, Oychechak opa, Yog‘du,Sevinch,oila, muvozanat, g‘urur, syujet, ijodiy, mantiqiy, muvozanat.

Аннотация: В данной статье анализируются внутренние и внешние черты характера героев романа Улугбека Хамдама «Ота». При этом особое внимание уделяется взаимоотношениям отца и дочери.

Ключевые слова: Мечта отца, Полат ота, Сестра Ойчечак, Йогду, Севинч,семья, равновесие, гордость, сюжет, творческий, логический, баланс.

Abstract: This article analyzes the internal and external character traits of the heroes in Ulugbek Hamdam’s novel "Ota". At the same time, special attention is paid to the relationship between father and daughter.

Keywords: Father's dream, Polat ota, Sister Oychechak, Yog‘du, Sevinch, family, balance, pride, plot, creative, logical, balance.

“Onalik uyning ori bor,otalik uyning-zari”

Ota obrazi jahon adabiyotida ham alohida o‘rin tutadi. Ulug‘ber Hamdam – o‘zbek shoiri, adibi va yozuvchisidir. U XX asrning 80-90 yillarida o‘zining she‘rlari, hikoyalari va publitsistik asarlari bilan tanilgan. Uning asarlari o‘zbek adabiyotining rivojiga muhim hissa qo‘shgan. Ulug‘ber Hamdamning she‘rlari asosan ijtimoiy va insoniy mavzularni yoritadi. U o‘z asarlarida haqiqatni, adolatni va insoniy tuyg‘ularni qidirib topishga intiladi.

Yozuvchi mahorati hayot materialini badiiy aks ettirishda rang-barang tasvir vositalaridan nechog‘li unumli foydalana olganligi bilan o‘lchanar ekan, roman janri cheksiz imkoniyatlarga egaligi bilan boshqa adabiy janrlardan jiddiy tafovutlanadi. Adib unda inson hayotining solnomasini mufassal ifodalashga, obrazlar tizimini yaratar ekan, ma‘lum maqsadlarni ko‘zlab ish tutadi va buni ro‘yobga chiqarishda ijodkor mahorati katta rol o‘ynaydi. Boshqacha aytganda, odamzod takomilidagi muhim evrilishlar badiiy shakl miqyoslarini belgilab beradi. Dastlab asar qurilishiga e‘tibor bersak, ham mazmuniy, ham shakliy, ham uslubiy butunlik asarning umumlashma badiiy ko‘rinishiga qanchalik uyg‘un ekanligiga guvoh bo‘lamiz.

Asar dastlab Po‘latva Yog‘duning farzandsizligi va farzand ko‘rish uchun qilgan xatti-harakatlaribilan boshlangan voqealar rivoji, uzoq kutilgan quvonch Sevinchning dunyoga kelishi bilan yanada shiddatlashadi. Sevinch yoshligidan juda chiroyli qiz bo‘libvoyaga yetayotgan bir pallada esa baxtsiz hodisa, uylarida chiqan yong,,in tufayli yuzi kuyadi. Asarda yozuvchi hayot ham aynan Sevinchning ikki yuzi kabi biri chiroyli, ko‘rkam, boshqasi hunuk, chandiqlarga to‘la ekanligini tasvirlab beradi.Uzoq yillar yuzidagi chandiq tufayli turmushga chiqolmagan Sevinchning iztiroblari va bir kuni otasi uning farzandli bo‘lganini eshitishi zamiridagi og‘riqlar, Po‘lat ota nomusga chidolmasdan Sevinchni pichoqlab tashlagani va Yog‘du onaning vafot etishini asarning kulminatsion nuqtasi deya olaman. Asarda turfa taqdirlarning chigal tutashishi, or-nomus, azob-uqubatlar va dunyoda o‘limdanda o‘g‘ir narsalar borligi ochib

beriladi. Asar qahramonlariga to'xtaladigan bo'lsak, asarda bosh qahramonlar Po'lat, Yog'du, Sevinch, shuningdek Oychechak opa, O'tkir aka, Erboy, Tursun aka, Yodgor va boshqalar. Yozuvchi asarni yozishda qahramonlarning ismlariga ham alohida e'tibor qaratgan. Har bitta qahramonga uning harakteriga mos ism tanlagan. Masalan Po'lat haqiqatda ismiga mos po, latday baquvvat, irodali inson edi. Yog'du ham chinakamiga Po'latning yog'dusi, nuri edi. Asarda ta'kidlanishicha, bu oilada farzandlarga turkona ism qo'yilardi.

Buni O'tkir aka tilidan aytilgan ushbu jumalarda ko'rishimiz mumkin: "shundog'am bir tomonimiz arabiyu boshqa tomonimiz forsiy ismlar bo'lib ketgan.

Uning asarlari zukkolik, joziba va injiqlik bilan singdirilgan bo'lib, ularni o'quvchilar uchun yoqimli qochishga aylantiradi. Ulug'bek Hamdam "Ota" romani mazmunini to'g'ri tushunish uchun u yozilgan davrning ijtimoiy-siyosiy muhitiga chuqur kirib borishimiz kerak. "Ota" romani O'zbekistonda jiddiy o'zgarishlar va o'tish davrida yuzaga kelgan bo'lib, uning xalqi duch kelgan ijtimoiy o'zgarishlar va muammolarni o'zida aks ettirgan. Aynan shu obektiv orqali Ota o'ziga xoslik, madaniy meros va ijtimoiy o'zgarishlarning shaxslarga ta'siri mavzularini o'rganadi. Ulug'bek Hamdamning ijodiy dahosi alohida tug'ilmaydi, balki kechinmalar va ilhomlardan iborat gobelen ta'sirida. Uning ijodi O'zbekistonning boy madaniy merosidan ilhom olib, an'anaviy xalq og'zaki ijodi va urf-odatlarini o'z hikoyalari to'qimasida to'qgan. Otaning tabiatga, o'zbek manzarasining go'zalligiga mehr-muhabbati ham tabiat olamining jonli suratlarini bimalol chizganligidan uning yozuvlarida ham yaqqol namoyon bo'ladi. Qolaversa, romanidagi mavzu va personajlarning shakllanishida Otaning shaxsiy kechinmalari, insoniy munosabatlar va histuyg'ularga oid kuzatishlari katta rol o'ynaydi.

Ulug'bek Hamdam ota romani o'zining majoziy tilda qo'llangani, jonli tasviri bilan o'quvchilarni maftun etadi. Ehtiyotkorlik bilan yaratilgan ta'riflar orqali Ota o'z qahramonlari va sharoitlariga jon bag'ishlaydi va o'quvchilarga uning xayoliy dunyosiga

qadam qo'yish imkonini beradi. Metaforalar qahramonlarning fikrlari va his-tuyg'ulariga oyna bo'lib, ularning ichki kurashlari va istaklarini chuqurroq tushunishga imkon beradi. Har bir jumla puxtalik bilan yaratilgan bo'lib, o'quvchilarga manzur bo'ladigan so'z simfoniyasini yaratadi. Ritm tuzilishidagi qasddan tanlanganlar nafaqat matnning estetik jozibadorligini oshiradi, balki hikoyaning umumiy oqimi va tezligiga ham hissa qo'shadi. Ulug'bek Hamdam ota romanida timsol va allegoriya markaziy o'rinni egallab, hikoyaga teranlik va ma'no qatlamlarini qo'shadi. Ramziy motivlardan foydalangan holda, asar turli xil mavzularni o'rganadi va o'quvchilarni voqealar va personajlarning chuqurroq ma'nolari haqida o'ylashga taklif qiladi. Bu boyituvchi o'qish tajribasini yaratadi, chunki o'quvchilar yashirin haqiqatlarni ochishga va insoniy holatning nozik tomonlarini ochishga undaydi. Ulug'bek Hamdam "ota" romani sahifalariga muhabbat va ishqiy munosabatlar singib, qahramonlar hayotini bir-biriga bog'lovchi ip vazifasini o'taydi. Ota sevgining murakkab tomonlarini o'rganadi, ishqiy munosabatlarning hayajon, yurak iztiroblari va o'zgartiruvchi kuchini o'rganadi. Sevgining past-balandlari orqali kitobxonlar bu tuyg'uning umumbashariy tabiati va uning hayotimizni shakllantirish qobiliyatini eslatib turadi.

O'zlik va o'z-o'zini kashf qilish "Ota" romanida tez-tez uchraydigan mavzulardir, chunki uning qahramonlari shaxsiy o'sish va tushunishning murakkab relyefida harakat qilishadi. Ota o'z-o'zini kashf qilish yo'lini ustalik bilan o'rganadi, o'zining asl shaxsini qabul qilish bilan bog'liq qiyinchiliklar, g'alabalar va o'zgarishlarni yoritadi. Qahramonlarning o'z-o'zini anglash yo'lidagi izlanishlari orqali o'quvchilar o'z-o'zini kashf qilish yo'llari haqida fikr yuritishga undaydi. Ulug'bek Hamdam ota romanida tabiat olami doimiy fon bo'lib xizmat qiladi, tabiat va manzara hikoyada ajralmas rol o'ynaydi. Otaning o'zbek manzarasini yorqin tasvirlashi o'quvchilarni tabiat go'zalligi va qudrati bilan qamrab oladi, qahramonlarning his-tuyg'ulari, ichki manzaralarini aks ettiradi. Tabiat dunyosining inson tajribasiga qarama-qarshi qo'yilishi o'zaro bog'liqlik tuyg'usini yaratadi va o'quvchilarga biz yashayotgan dunyoning go'zalligi va nozikligini eslatadi.

Ulug‘bek Hamdam “ota”da bosh qahramon o‘z-o‘zini kashf etish va o‘zgarish sari maftunkor sayohatga otlanadi. Biz ularning qo‘rqoq va noaniq shaxsdan ishonchli va chidamli xarakterga aylanganiga guvoh bo‘lamiz. Bir qator qiyin voqealar va uchrashuvlar orqali qahramonning e‘tiqodlari, qadriyatlari va his-tuyg‘ulari shubha ostiga olinadi va oxir-oqibat shakllanadi, bu esa o‘qishni chuqur jalb qilish va o‘zaro bog‘lash tajribasini yaratadi. Ulug‘bek Hamdam “ota”dagi ikkinchi o‘rindagi personajlar shunchaki qahramon hikoyasining aksessuari emas; ular hikoyani oldinga siljitishda muhim rol o‘ynaydi. Har bir yordamchi qahramon o‘ziga xos nuqtai nazarni keltirib chiqaradi va qahramonning rivojlanishiga hissa qo‘shadi. Bebaho hayotiy saboqlarni beradigan dono ustozmi yoki juda kerakli komikslarni taqdim etuvchi g‘alati yordamchi bo‘ladimi, bu qahramonlar umumiy hikoyaga chuqurlik va boylik qo‘shadi.

Ulug‘bek Hamdam “Ota” an‘anaviy chiziqli hikoya qilishdan ajralib, o‘quvchilarni oyoq osti qiladigan chiziqli bo‘lmagan hikoya tuzilishini tanlaydi. Hikoya vaqt o‘tishi bilan oldinga va orqaga sakrab, o‘tmish, hozirgi va kelajakka nazar tashlaydigan tarzda rivojlanadi. Ushbu noan‘anaviy yondashuv o‘quvchilarni qiziqtiradigan va turli voqealar o‘rtasidagi sirlar va aloqalarni ochishga intilib, shubha va intriga elementini qo‘shadi. Roman dramatik taranglikni kuchaytirish va kutish tuyg‘usini yaratish uchun flashbacklar va bashoratlardan mohirona foydalangan. Boshqa tomondan, bashorat qilish kelajakdagi voqealarga ishora qiladi, kutishni kuchaytiradi va o‘quvchilarni voqea qanday rivojlanishini ko‘rishga intiladi. Ushbu hikoya usullari murakkablik qatlamlarini qo‘shadi va o‘quvchilarni taxmin qiladi.

Ulug‘bek Hamdam “Ota”ning qiziqarli jihatlaridan biri ko‘p nuqtai nazar va hikoyachilardan foydalanishdir. Hikoya faqat qahramon nuqtai nazaridan aytilmaydi; Buning o‘rniga, turli belgilar navbatma-navbat o‘z tajribalari va fikrlarini hikoya qiladi. Ushbu yondashuv voqealarni yanada to‘liqroq tushunish imkonini beradi va o‘quvchilarga

voqeani turli tomonlardan ko‘rish imkonini beradi. Shuningdek, u inson tajribasining nozik tabiatini ta’kidlaydi va muallifning turli ovozlarni olishdagi mahoratini namoyish etadi.

Ulug‘bek Hamdam “Ota”nashr etilgandan so‘ng tanqidchilar va kitobxonlar tomonidan keng olqishlandi. Uning tetiklantiruvchi she’riy uslubi, bir-biriga o‘xshash personajlari va o‘ylantiruvchi mavzulari o‘ziga xosligi va ta’sirchanligi bilan olqishlandi. Romanning o‘quvchilarni o‘ziga jalb etish va o‘ziga jalb etish qobiliyati madaniy chegaralarni ortda qoldirib, xalqaro e’tirof va e’tirofga sazovor bo‘ldi. Ulug‘bek Hamdam ota ijodi o‘zbek adabiyotiga chuqur va doimiy ta’sir ko‘rsatdi. Uning aql-zakovati, hazil-mutoyiba va inson tajribasiga oid chuqur tushunchalari hikoyachilikda yangi standartni belgilab berdi. Ko‘pgina zamonaviy mualliflar uning she’riy uslubi va hikoyasidan ilhom olishadiive texnikasi, ularni o‘z asarlarida to‘qish. Ulug‘bek Hamdam «ota»ning o‘zbek adabiyotiga ta’siri sobit bo‘lgani yozuvchining mahorati va ijodining azaliy dolzarbligidan dalolatdir.

O‘rtadagi yillar farqini hisobga olmasak, uning obrazini Yusufbek Hojining o‘zi bilan solishtirish mumkin. Oychechak opa esa o‘zbek an’anasining ramzi bo‘lib, men uchun onamning timsolini eslatadi. Po‘lat (boy) — dunyodagi nodir otalarning jamlanmasi, uning ta’rifiga ortiqcha ta’rif kerak emas. Yog‘du – hayotning bebaho javhari, Alloh tomonidan erkakka berilgan mukammal omad timsoli. Sevinch esa – hayotning eng oliy ne’mati bo‘lib, u haqiqatan ham ko‘plar intizor bo‘lgan va necha yillar davomida Rabbidan so‘ragan shirin ne’mat sifatida ko‘rinadi. Erboy esa hayotning o‘zini, uning kutilmagan to‘qnashuvlarini, og‘riqlarini, adolatsizliklarini ifodalaydi, ammo u, turg‘unlikdan saqlanish uchun zarur bo‘lgan qahramon sifatida tasvirlanadi.

Yashash jarayonida inson barcha tuyg‘ularni boshdan kechiradi: adolat va nohaqlik, muhabbat va nafrat, isyon va itoat, vasl va hajr, do‘stlik va dushmanlik, topish va yo‘qotish, xushnudlik va qayg‘u. Bular Allohning sinovlari bo‘lishi mumkin. "Ota" romani, aynan shu sinovlar zanjiridan iborat. Inson dunyoga kelganda, o‘z maqsadiga intiladi, ammo agar

maqsadida xatolik bo'lsa, topganidan ko'ra, yo'qotganlari og'irroq bo'ladi. Bu hayotning eng sodda va ilmiy qonuni hisoblanadi. Asar qahramoni Po'lat, noto'g'ri maqsadni tanlash jarayonida bir qancha muammolarga duch keladi, ammo Alloh tomonidan o'rnatilgan vijdon va poklik tufayli, hayotning beayov muammolaridan omon qoladi. Po'latning xatolaridan olgan saboqlari va uning anglagan hayot haqiqatlari, o'quvchiga hayotning mohiyatini tushunishga yordam beradi: "Bir kelish-u, bir ketishda! Shu kelib ketishda ortingdan qoladigani faqat bola! Bola – o'limning yuziga inson tushirgan tarsaki. Ortidan farzand qoldiribgina "Dunyoda men ham borman", deya oladi erkak kishi. Yo'qsa umr hovuchingga olgan suvdek oqadi-ketadi. Farzand, faqat farzand. Qolgani bekor..."

Insonning haqiqatlari Allohning adolati oldida o'zining jahonani kichikligini anglaydi. Chunki bugun bizga oliy haqiqat bo'lib ko'rinadigan hodisa, ertaga ulkan xato sifatida baholanishi mumkin. Biz bandalar, taqdir va qismatning yozig'iga rioya qilamiz. Isyon qilganimizda esa, o'zimizni tartibga chaqirish imtihoniga duch kelamiz. Eng muhimi, olamdagi insonlik vazifamizni ado etmasdan, nasibamiz uzilmaydi. Dunyoga keldingmi, missiyangni ado etishing shart, bundan kam yoki ortiq bo'lishi mumkin emas. Po'lat ota, hayoti orqali bu qonunni isbotlaydi, uning tasvirlangan portreti barcha mehribon, ornomusli, isyonkor bo'lish bilan birga, Allohning irodasiga taslim bo'lgan otaning ramzidir.

Romanning oxiriga yetgach, ko'zlarimdagi yoshni to'xtatib, shivirlayman. Yaxshiki, "Yolg'izlikning yuz yili" kabi nasl davomchisi qurib, qovjirab bitmagan. Yaxshiki, Yodgor bor. U insonlar o'ylagandek valadi zino emas, balki Allohning tuhfasini, Po'lat otaning orzularining amalga oshgan ijobati. Butun niyatlarini nasl davom ettirsin, degan pok orzu. Asar nihoyasida Sevinchning ikki yuzidek ham ayanchli, ham go'zal umrining zalvoridan tolgan Po'lat ota, oliy haqiqatni anglab yetadi. Kitobxon sifatida men ham o'z haqiqatlarimni kundalikka yozaman: "Hayot senga qanchalik katta shlagbaum qo'ymasin, yaxshilikdan umidingni uzma. Alloh hammaga ham Sevinch misol, umrini nurga,

muhabbatga to'liq qilib, yashash uchun arziydigan yaratishlarni inoyat etadi. Faqat bir qoidani bilsang bo'ldi. Har qanday vaziyatda ham vijdon amriga quloq sol. Isyon qilma."

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bu dunyoda ota mehrichalik mehrni farzandga hech kim berolmaydi. Shu bilan birga otaning qahri ham mehrichalik kuchli bo'ladi. Bu asarni har bir inson, mhar bir ota va qiz o'qib saboq olishi kerak deb o'ylayman. Zero, qizlar otalarning or-nomusiga teguvchi, g'ururini paymol qilguvchi ishlardan uzoqda bo'lishsa, otalar ham bu asardan otaning qismatidan saboq olishsa, Po'lat ota kabi vijdon azobida qolishmagan bo'lar edi. Shuningdek asardagi har bir obrazda olam-olam ma'no mujassam bo'lib, bu obrazlarning hayotdagi protativlari ham mavjud bo'lsa ajabmas. Asar bir insonning, bir oilaning umr yo'liga teng. Ota bo'lish ham sharaf, ham mas'uliyat, ham burchdir. Rasululloh sollallohu alayhi va sallam ota haqida bir go'zal hadis aytganlar: "Ota jannatning o'rta eshiklaridan. Xohlasang, uni ochib kirib ol, xohlasang, zoye qil, ya'ni yuzingga qarshi yopib ol", dedilar. (Imom Termiziy rivoyati).

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Улуғбек Ҳамдам. Ватан ҳақида қўшиқ. Мақолалар ва давра суҳбатлари. Тошкент. Академнашр. 2014
2. Ҳамдам Улуғбек. Мувозанат. Тошкент. Шарқ . 2007. 234-бет
3. Умаров Ҳ. Бадий психологизм ва ҳозирги ўзбек романчилиги. Тошкент. Фан. 1983
4. Норматов У., Ҳамдам У. Дунёни янгича кўриш эҳтиёжи // Жаҳон адабиёти. 2002. 12-сон
5. Ulug'bek Hamdam "Ota" romani – T.: 2020. "Yangi asr avlodi"
6. www.ziyo.com.kutubxonasi.